

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ ІНТЕНСИВНИХ ТРЕНУВАНЬ

Постановка проблеми. Криза освіти показує необхідність перегляду устояних змісту, технологій організації, принципів, структури системи освіти. Вирішення цього завдання безпосередньо пов'язане з виробленням концепції проектування сучасних систем і технологій навчання, які забезпечать досягнення високої якості і гарантованих результатів навчання і становлення особистості учня. Саме проектуванню технологій навчання належить ключова роль у адаптації загальноосвітньої школи України до дидактичного виклику сьогодення, коли з'являється замовлення на високоефективні технології навчання, запровадження методів інтенсивного навчання і тренування. Інтенсифікація має відображати основні аспекти дидактичної системи: проектування, організацію навчальної діяльності, мотивацію і стимулювання навчальної діяльності, контроль. Звідси й проблема готовності учителя фізичної культури до підготовки й реалізації проектів змін у фізичній культурі є найбільш гострою: якби перетворення не відбувалися в сучасній школі, усі вони насамперед пов'язані з особливостями особистості учителя.

Інтерес науковців і практиків до підвищення кваліфікації учителів фізичної культури обумовлений зміною парадигми – відбувається перехід від масово-репродуктивних форм і методів фізичної культури до індивідуально-творчих, коли готується людина зі сформованою потребою у фізичній культурі, здатна до саморозвитку і повноцінної самореалізації. Існуюча нині система підвищення кваліфікації учителів фізичної культури вимагає значної трансформації. На неї впливає інтеграція науки, освіти і виробництва, а основними її функціями стають компенсаторна, адаптаційна, коригувальна, розвиваюча, інноваційна. Існуюча система підвищення кваліфікації учителів фізичної культури здебільшого виконує перші три функції (вони в основному стосуються підготовки і перепідготовки) і менше – розвиваючу та інноваційну, які найбільш повно відповідають підготовці учителів фізичної культури до діяльності проектування, їх безперервному професійному і культурному росту.

Виклад основного матеріалу. Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми, засвідчує, що самі учителі фізичної культури оцінюють перепідготовку в системі організованої підготовки (курсах підвищення кваліфікації, теоретичних і методичних семінарах, конференціях) нижче, ніж самостійну роботу. Це пояснюється тим, що більшість форм підвищення кваліфікації орієнтовані на зростання наукового рівня, а не цілеспрямованої підготовки учителів до діяльності проектування як складової педагогічної майстерності. Тому найчастіше вони вдосконалюють свою проектувальну діяльність стихійно, шляхом самоосвіти.

Підтвердженням інтересу до цієї проблеми підготовки учителя до проектування сучасних систем тренувань є поява деяких публікацій, наприклад в електронних виданнях, на сторінках психолого-педагогічних журналів [1–3]. На жаль, проблема підготовки учителів фізичної культури до проектування систем інтенсивного тренування поки-що залишається поза увагою вітчизняних дослідників, хоча відмічається актуальність переходу на сучасному етапі розвитку школи від періодичного підвищення кваліфікації учителів до безперервної освіти через створення її науково обґрунтованої системи.

Постановка завдання. Мета. Зважаючи на це, метою нашої статті стало дослідження шляхів підготовки учителя фізичної культури до діяльності проектування системи інтенсивного тренування як складової професійної діяльності педагога. Завданнями дослідження була систематизація вимог до проєктанта системи інтенсивного тренування і розробка на цій основі конкретної програми курсів і семінарів підвищення кваліфікації учителів фізичної культури.

Розпочинаючи виклад суті й результатів нашого дослідження, зазначимо, що з'ясування вимог до проєктанта показало, що його діяльність передбачає певне співвідношення й інтеграцію традицій і новаторства, норми і творчості. Виходячи із системного розуміння, нами визначені такі показники підготовки учителя фізичної культури до проєктування системи інтенсивного тренування:

1) самостійність, що є початком підготовки учителя фізичної культури до проєктування, яка містить у собі: а) здатність особистості адекватно оцінювати рівень своїх умінь проєктування, ступінь професійної навченості, професійну мотивацію, рівень задоволення своєю діяльністю; б) здатність раціонально організовувати і планувати свою роботу, саморегуляцію в освітній діяльності, організаційні і комунікативні здібності під час роботи в колективі; в) самостійне оволодіння знаннями, вміннями і навичками зі своєї спеціальності, розширення і поглиблення професійно значущих здібностей, постійна готовність до професійного росту;

2) професійно орієнтоване мислення, вміння використовувати прийняті в педагогіці прийоми вирішення завдань, виробляти тактику і стратегію проєктувальних дій, до якого входять: а) раціонально-логічне мислення (здатність до виявлення закономірностей, правил професійної діяльності; цілісне бачення, системний аналіз і прогнозування їх професійної підготовки); б) значеннева професійна пам'ять (розвинуті мнемонічні здібності, що виконують не тільки функцію збереження значущої інформації, а й функції її активного розумового опрацювання, установа логічних і асоціативних зв'язків); в) вербальні здібності (професійно-семантичне розуміння, вербальне мислення і здатність до словесних аналогій, ерудиція, здатність до діалогу);

3) творче ставлення до проєктувальної діяльності, розвинута здатність до інновацій у викладанні, збагачення досвіду професії за рахунок особистої творчості, яке передбачає: а) творчу уяву й інтуїтивне мислення; б) образну професійну пам'ять; в) акторське мистецтво (мовна імпровізація, здатність до емпатії, впливу на особистість через спілкування);

4) ціннісна орієнтація на проєктувальну діяльність, установка на самовдосконалення; мотиваційна спрямованість на суб'єкт-суб'єктну взаємодію; прагнення до творчої реалізації;

5) рівень розвитку професійних якостей і здібностей, необхідних для проєктування системи інтенсивного тренування: готовність до рівноправної особистісної взаємодії в системі «вчитель–учень»; високий моральний рівень; рефлексивна саморегуляція: воля, імпровізація в діях, організаційна гнучкість; розвинута здатність до інновацій у праці; володіння методами аналітико-синтетичної переробки інформації й алгоритмами інформаційного пошуку; інформаційна грамотність; володіння технологіями підготовки й оформлення результатів навчально-методичної, дослідно-експериментальної, науково-дослідної роботи; здатність до освоєння нових програмних продуктів;

б) проєктування системи інтенсивного тренування з використанням перспективних інноваційних технологій: знання їхніх можливостей; уміння адаптувати і застосовувати програмні засоби з урахуванням особливостей навчального процесу.

Виділені показники використовувалися в підготовці програм навчання і відображали необхідний рівень знань, умінь і навичок для успішного проєктування системи інтенсивного тренування вчителем. Курси підвищення кваліфікації спрямовувалися на задоволення вимог до проєктанта, який повинен мати високий рівень психолого-педагогічної і методичної культури, поєднувати глибокий професіоналізм і гнучкість мислення, винахідливість, впевненість у собі, розвинуту інтуїцію, творчу уяву, критичну самооцінку, прагнення (і здатність) до постійного саморозвитку і самовдосконалення.

У системі курсів і семінарів, де проводилася підготовка учителів фізичної культури до проєктування системи інтенсивного тренування, застосовувався метод моделювання, оскільки він допомагав акцентувати увагу на основних, спеціально виділених сторонах об'єкта, у тому числі якостях, ознаках, фактах, зв'язках процесу підвищення кваліфікації учителів фізичної культури, а сама модель була простою і наочною, зручною і доступною для аналізу.

Готуючи учителя фізичної культури до проектування системи інтенсивного тренування, ми керувалися тим, що ця його діяльність є, з одного боку, найважливішою категорією культури, її складовою частиною, а з іншого боку – динамічно мінливою підсумковою системою (зовнішньою формою) її конкретних проявів. Курси підвищення кваліфікації розвивали професійну культуру педагога, яка містить у собі індивідуально вироблені стратегії, способи орієнтації в житті, способи вирішення завдань, які сприяли переведенню проектувальних умінь і рівня педагогічної майстерності в цілому з наявного в бажаний стан.

Побудова курсів підготовки учителів фізичної культури до проектування системи інтенсивного тренування базувалася на специфічних особливостях навчання дорослих. По-перше, слухачі курсів не приймали «на віру» твердження організаторів післядипломної підготовки, необхідним був чіткий логічний висновок із кожного твердження або надання слухачеві можливості самому проаналізувати ситуацію проектування системи інтенсивного тренування, керуючись лише процесом мислення, його логікою й етапами аналізу. По-друге, потреба в навчанні у слухачів курсів найчастіше виникала з потребою перебудови власного досвіду діяльності проектування, з яким слухач уже зустрівся, або з прикладами успішності колег. По-третє, перебування на курсах часто продиктоване можливістю для зміни звичного життя, обміну інформацією і педагогічним досвідом.

Від організатора навчання на курсах, який був ключовою фігурою процесу навчання, вимагалася наявність таких якостей: загальної психолого-педагогічної ерудиції; методологічного мислення і діяльності; демократизму мислення і поведінки; професійного прагматизму; гнучкості у взаєминах і здатності орієнтуватися в нестандартній ситуації; сприйнятливості до інновацій; високого рівня організаторських умінь і навичок.

Зміст технології підготовки учителів фізичної культури до проектування системи інтенсивного тренування враховував завдання реформування освіти, базувався на досягненнях модульного навчання. Використання модульного підходу у проектуванні змісту навчальної інформації дозволив диференціювати його шляхом групування модулів, що забезпечили розробку курсу в повному, скороченому і поглибленому варіантах залежно від потреб слухачів. Вони одержали можливість самостійно обирати той варіант, який відповідав початковому рівню їхньої підготовки до проектування системи інтенсивного тренування і забезпечував індивідуальний темп освоєння програми.

Зміст навчання складався з п'яти взаємозалежних модулів.

Перший модуль, діагностичний, який розпочинав курси, присвячувався знайомству з групою, діагностиці запитів учителів фізичної культури та проблемі подальшого розвитку колективів навчальних закладів. Слухачі знайомилися з вимогами до проектування системи інтенсивного тренування як виду навчальної діяльності учителя фізичної культури, після чого вивчалися можливості впровадження викладених ідей у своєму навчальному закладі за допомогою анкети. Розглядалися можливості психодіагностики як критерію і умови вивчення ефективності системи інтенсивного тренування. Реалізація цього блоку передбачала врахування індивідуальних особливостей особистості. Особливий інтерес становили знання структури і функцій інтелекту слухача, мотиваційної, ціннісної, емоційної і вольової сфер. У результаті засвоєння тем цього модулю кожен слухач мав опанувати способи самодіагностики і рефлексивні вміння, практичні методи професійно-творчого саморозвитку і навчитися самостійно вибудовувати біфуркаційну індивідуальну траєкторію професійно-творчого проектування системи інтенсивного тренування, що складалася відповідно до його психофізичних можливостей, здібностей, цінностей в умовах інноваційного середовища навчального закладу.

Другий модуль був методологічним, у ньому розглядалися методологічні аспекти проектування системи інтенсивного тренування, особливості проектування його мети і змісту. Він орієнтував учителів фізичної культури на набуття базових теоретичних знань про інноваційні процеси в українській і світовій дидактиці, про сутність проектування системи інтенсивного тренування, компоненти і механізми розвитку індивідуального стилю проектувальної діяльності учителя фізичної культури.

Третій модуль присвячувався проектуванню технологій і прийомів роботи в системі інтенсивного тренування, які забезпечували його ефективність. Проводився тренінг «НЛП педагогічної ефективності».

Четвертий модуль присвячений виробленню педагогічної майстерності учителя фізичної культури у проектуванні технологій інтенсивного тренування.

У п'ятому модулі проходив обмін досвідом запровадження системи інтенсивного тренування та проектування даного процесу на уроках фізичної культури. Серед форм вивчення предметного аспекту, після ознайомлення з досягненнями науки і практики в цій сфері, з інноваційними технологіями навчання застосовувалася модерація – особливий вид консультування і управління діяльністю слухачів у процесі навчання.

Вибір альтернативних програм навчання (модулів) проводився за результатами тесту оцінки рівня початкових знань і анкетування слухачів. Програми курсів коректувалися для кожної групи з урахуванням пропозицій і замовлень учителів фізичної культури. Створювалося дидактичне середовище, у якому здійснювалася спільна діяльність і спілкування, розвивалися емоційно-психологічні і ділові відносини, формувалися ціннісні орієнтації. Особлива увага приділялася самостійній роботі слухачів, що забезпечувало розвиток їх творчих можливостей.

Процесуальний компонент як спеціально організований процес освітньої діяльності вимагав орієнтації на групові форми навчання, спільну діяльність. Врахування індивідуальних особливостей дорослих на курсах означало створення позитивної мотивації навчання, потреби в продовженні освіти й інтересу до процесу проектування системи інтенсивних тренувань. Поряд із традиційними методами занять (лекції, семінари) здобули поширення моделювання й аналіз практичних ситуацій, вирішення професійних завдань, ділові ігри, тренінги тощо. Вони сприяли появі самостійності, розвитку здібностей і задатків, формуванню індивідуального стилю діяльності педагогів.

Включення управлінського компонента дало змогу розглядати процес навчання на курсах як рефлексивне управління: учитель фізичної культури – зміст (проектування системи інтенсивних тренувань) – розвиток діяльності проектування слухачів.

Результативний компонент визначав ефективність системи курсів і семінарів перепідготовки і підвищення кваліфікації учителів фізичної культури, що пов'язувалося з розробкою відповідних критеріїв і показників. Основні перехідні стани процесу підготовки учителя фізичної культури до проектування системи інтенсивного тренування можна діагностувати різними способами: шляхом самоконтролю, взаємоконтролю, експрес-контролю, рубіжного вхідного або підсумкового контролю. Ми визначили критерії підготовки учителя фізичної культури до проектування системи інтенсивного тренування, професійного розвитку особистості й індивідуального стилю педагогічної діяльності учителя фізичної культури, рівня його інформаційної культури і рівня володіння цими технологіями навчання, розглядаючи їх як структурно-функціональні компоненти системи курсів.

Проектування системи інтенсивного тренування – багатостадійний (багатокомпонентний і багатоетапний) динамічний, послідовний процес, що відбувається в часі. Як процес, проектування цієї системи передбачало ряд етапів, а його результатом був розроблений проект. Він здійснювався за допомогою механізмів самопізнання, самоорганізації, самоосвіти як прагнення до творчої самореалізації в діяльності проектування. При цьому творчість використовувалася як спосіб інтенсифікації процесу.

Апробація моделі була проведена на базі факультету підвищення кваліфікації педагогічних працівників Міжгалузевого інституту підвищення кваліфікації й перепідготовки спеціалістів при Полтавському університеті економіки і торгівлі та Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Висновком із нашого дослідження є констатація того, що сучасні завдання модернізації освіти вимагають від проектанта компетентних комплексних дій, спрямованих на зміну функцій елементів

досліджуваної системи. При цьому підсилюється роль проектування її функцій, а учасники навчання отримують можливість більш осмисленого засвоєння знань і пришвидшеного формування практичних навичок, набувають вмінь адекватно оперувати поняттями інтенсивного тренування в різних контекстах професійної діяльності. Сучасний проєктант має підходити до проектування як універсального і самостійного в соціокультурному контексті типу діяльності, спрямованого на створення реальних об'єктів із заданими функціональними і споживчими якостями.

Щодо перспектив подальших досліджень, то, оскільки за такого підходу проектування систем інтенсивного тренування має всі підстави стати одним із найбільш поширених видів діяльності вчителя фізичної культури, важливими є всі аспекти розгляду проблеми.

Список використаних джерел

1. Клапчук В.В. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина / В. В. Клапчук, Г. В. Дзяка. – К. : Здоров'я, 1995. – 370 с.
2. Петрик О. Деякі реакції серцево-судинної системи у плавців юнацького віку з інтенсивним тренуванням / О. Петрик, Р. Валецька, Ю. Валецький // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ "Вежа", 2008. – Т. 3. – С. 287–289.
3. Розова К. В. Вплив інтервального гіпоксичного тренування на ультраструктуру скелетних м'язів при інтенсивному фізичному навантаженні / К. В. Розова, Б. Л. Гавенаускас, І. М. Маньковська // Клин. и эксперим. патология. – 2004. – Т. 3, № 4. – С. 63–68.

Стрельников В. Ю.

Підготовка вчителів фізичної культури до проектування системи інтенсивних тренувань

Досліджено шляхи підготовки учителя фізичної культури до діяльності проектування як складової професійної діяльності педагога. Систематизовано вимоги до проєктанта системи інтенсивного тренування, і на цій основі розроблено конкретну програму підготовки учителів фізичної культури до такого проектування.

Ключові слова: проєкт, проектування, інтенсивне тренування, система інтенсивного тренування, технологія навчання, учитель фізичної культури, професійна підготовка.

Стрельников В. Ю.

Подготовка учителей физической культуры к проектированию системы интенсивных тренировок

Исследуются пути подготовки учителя физической культуры к деятельности проектирования как составляющей профессиональной деятельности педагога. Систематизированы требования к проєктанту системы интенсивной тренировки, и на этой основе разработана конкретная программа подготовки учителей физической культуры к такому проектированию.

Ключевые слова: проєкт, проектирование, интенсивная тренировка, система интенсивной тренировки, технология обучения, учитель физической культуры, профессиональная подготовка

V. Strelnikov

Training of Physical Culture Teachers for Projection of Intensive Training System

The article deals with the physical culture teacher's training projecting according his professional pedagogical activity. The requirements for a projectant of the intensive training systems are systematized. The principles of the course system according to the projecting are worked out and on its basis there is an actual program of the teacher's training on the projecting.

Key words: project, projecting, system, intensive training, intensive training system, educational technology, physical culture teacher, professional training.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2012 р.